

Stavangeren

NR 1 MARS 1998 ISSN 0806 -184 X

- Side 3 Stavangers aller eldste historie
Av Jan Gjerde
- Side 4 Årsmøtet
- Side 6 Heimly - byhistorie i generasjoner
Av Bjørn K. Aarre
- Side 13 Oftedalslekten: «Larsane» *Av Lars Vaage*
- Side 18 Hvor er vi?
- Side 19 Caspar Wignæs - en ukjent
stavangerforfatter *Av Gunnar A. Skadberg*
- Side 26 Bilde fra en gammel by
- Side 27 Brev/debatt
- Side 28 Stavangerhistorie - på frimerker
Av Kåre Mossige
- Side 34 Noen merknader vedrørende Oscarsgt 18
Av Thorleif K. Aarre
-

*Utgis av Byhistorisk Forening Stavanger.
Redaksjon: J. Gjerde (red) K. Mossige, B.K. Aarre.
Postboks 351, 4001 Stavanger.
Medlemskap/abonnement tegnes ved betaling
av kr 150,- til konto 3201 25 37 300.*

BYHISTORISK FORENING, STAVANGER, TILLITSVALGTE 1998 - 99

Jan Gjerde, leder
Engelsminnegt. 36
4008 Stavanger
Tlf privat: 51 53 32 19
Tlf arbeid: 51 52 72 20

Kjell Petter **Løhre**,
nestformann
Blomsterveien 1
4022 Stavanger
Tlf privat: 51 56 06 96
Tlf arbeid: 51 83 74 71

John Olsen, kasserer
Torbj. Hornklovesgt. 10
4010 Stavanger
Tlf privat: 51 52 72 26
Tlf arbeid: 51 50 30 00

Jane Ness **Wæhler**,
sekretær
Mølkeholen 27
4041 Hafrsfjord
Tlf privat: 51 55 37 56

Lars **Vaage**
Olav Nilssongt 1
4009 Stavanger
Tlf privat: 51 52 55 75

Kåre **Mossige**
Ullandhaugvn. 79
4021 Stavanger
Tlf privat: 51 87 09 31

Einar **Sanstøl**,
styremedlem
Kari Lofthus gt 34
4030 **Hinna**
Tlf privat: 51 88 16 36
Tlf arbeid: 51 80 80 80

Aud-Unni **Finnebråten**,
varamedlem
Jernalderveien 51 B
4041 Hafrsfjord
Tlf pnvat: 51 55 95 89

Einar Kåre Johannessen,
varamedlem
Mor **Åsesvei** 23
4019 Stavanger
Tlf pnvat: 51 87 00 16

Magne **Nødland**,
varamedlem
Måltroststien 12
4022 Stavanger

Bjørn K. Aarre,
valgkomiteen og
redaksjonskomiteen
Bretlandsgt. 54
4009 Stavanger
Tlf privat: 51 53 04 08
Tlf arbeid: 90109379

Erling K. Samme
Kielland, prosjektleder
kulturhistorisk skilting,
valgkomiteen
Havdurveien 4
4070 Randaberg
Tlf privat: 51 41 75 15
Tlf arbeid: 51 50 95 65

Gunnar A. Skadberg,
valgkomiteen
Malthaugbrautene 9
4046 Hafrsfjord
Tlf: 51 59 11 19

Jorunn Haram, revisor
Haram Regnskap
Breigt 14
Tlf 51 53 52 28

Stavangers aller eldste historie

Når ble Stavanger by? Svaret avhenger av hva man mener med by. Dersom man legger til grunn at en «by» er et overordnet senter for et større område, med militære, administrative, religiøse, rettslige og handelsmessige funksjoner, er det mye som tyder på at Stavanger er eldre enn kirkebyen fra ca. år 1125.

Etter «nye» funn under Domkirken, har spørsmålet om byens alder også nådd avisenes spalter. Det er all grunn til å gi *Aftenbladet* ros for dette. Det er ikke så ojeie at byhistorien blir nyhetsstoff - og for mange er dette helt ny kunnskap.

Positivt er det også at Lars Vaage, Torggrim Titlestad og Bjørn Myhre har tatt initiativet til en konferanse om middelalderbyen Stavanger i 1999. Som Erling Sømme Kielland påpekte i et innlegg i *Ajlenbladet*: Svært lite har skjedd de siste 25 år når det gjelder å finne nytt om byens eldste historie.

Ett unntak er et arbeide av Finn Bringsjord, «Noen synspunkter på Stavangers eldste historie»), utgitt i 1978. Bringsjords syn ligger nær opp til Helles, men på viktige punkter har han innsigelser: Blant annet mener han at Stavanger ble grunnlagt som et brohode på land (i Østervåg) for kongsgården Husabø på Hundvåg. Han mener også

at leddet ((anger)) Stavanger-navnet kan være fra tiden omkring år 0 da Breiavatnet var saltvann via et smalt sund der senere Skolebakkens løp gikk. Leddet «stav» mener han kan komme av eiketømmer som ble tatt ut eller ble lagret i området.

Siden det er lite vi vet med sikkerhet, vil både leg og lærd være henvist til å bruke fantasien. Bringsjord kombinerer fantasi med sunt bondevett - og solide kunnskaper med en logisk struktur i sin argumentasjon. Mange har forsøkt å forklare Stavanger-navnet og byens opprinnelse. Så får det være opp til hver enkelt av oss å danne oss en oppfatning av hva som synes rimelig. «... men eit tykkjest visst: byen hev korkje fenge namn etter skapet på Byffjorden eller skapet på Vågen-«, sier Sem Austrumdal i en artikkel i Stavanger Museums årshfte for 1937-38.

At byen er eldre enn de 875 år som kan markeres i år 2000, synes det liten MI om. Ikke at det er noe stort poeng å konkurrere med andre byer om alder - men både selve Stavanger-navnet og andre navn i området, samt Rogalands geopolitiske posisjon i vikingtiden og på Erling Skjalgssons tid, tyder på at Stavanger var «by» - etter datidens målestokk - før Domkirken ble reist.

Jan Gjerde

ÅRSMØTET

i **Byhistorisk** Forening, Stavanger ble avholdt 10. februar i **Ramslandsstuene** i Bjergsted. Nær førti medlemmer hadde møtt opp. Til ordstyrer ble valgt Lars **Vaage** og til referent Kåre **Mossige**.

Årsberetning og regnskap ble lest opp og enstemmig godkjent. Valgkomiteen innstilte **på** at styret ble utvidet med ett fast medlem og ett varamedlem. **Komiteens** innstilling ble enstemmig bifalt:

Styret for 1998/1999 består av:

Jan Gjerde, leder (ikke **på** valg)
Kjell Petter Lshre, nestleder (ikke **på** valg)
John Olsen, kasserer (gjenvolgt for 2 år)
Lars **Vaage**, (gjenvolgt for 2 år)
Kåre **Mossige** (ikke **på** valg)
Jane Ness Wæhler (ny)
Einar **Sanstøl** (ny)
Varamedlemmer:
Aud-Unni **Finnebråten** (ny)
E. Kåre Johannessen (ny)
Magne **Nødland** (ny)
Revisor: Jorunn Haram
Valgkomite: Erling **Somme** Kielland,
Gunnar A. Skadberg og **Bjørn K. Aarre**.

ÅRSBERETNING FOR 1997

1. Tillitsvalgte

Styret har i 1997 **bestått** av Jan Gjerde, leder; **Kjell Petter Lshre**, nestleder; John Olsen, kasserer; Aud-Unni **Finnebråten**, sekretær, Lars **Vaage** og **Kåre Mossige**, styremedlemmer, Jane Ness Wæhler og Erling **Somme** Kielland, **varamedlemmer**. Til revisor er valgt Jorunn Haram.

Valgkomiteen har **bestått** av **Bjørn K. Aarre**, Gunnar A. Skadberg og Therese **Osjord**. Styret har hatt seks **styremøter**.

2. Medlemmer

Foreningen har siden fomge **årsmøte fått** 65 nye medlemmer. Antallet registrerte medlemmer er 237. I **løpet** av året er medlemsregisteret **gjennomgått** og oppdatert. **På møte** den 21. oktober 1997 ble Einar Heden utnevnt til æresmedlem.

3. Økonomi

Foreningen har gjennom hele året hatt god likviditet. De **største** ordinære **utgiftspostene** er arrangementer og utgivelse av Stavangeren. I tillegg til medlemskontingent består inntektene av annonser i Stavangeren, **driftsstøtte fra** Stavanger kommune og salg av **Kiel-**landtavler. Foreningen har mottatt en gave **på** kr 2000,- til biblioteket. Til prosjektet **kulturhistorisk skilting** har foreningen mottatt kr 40.000,- fra Olga **Berentsens** legat og **fra** Stavanger kommune kr 5000,- til **Bydagen** 2. juli. I regnskapet er det gjort avsetninger **på** kr 40.000 til kulturhistorisk skilting og kr 10.000 til kontoret **på Ledaal**.

4. Medlemsarrangementer

Foruten **årsmøtet** 11. februar, der Gunnar A. Skadberg kåserte om forfatteren **Caspar Wignæs**, har foreningen i 1997 hatt 10 arrangementer, alene **eller** i samarbeide med andre foreninger:

18.03.97 «**Seladons** forlis»), kåseri ved Halvor Pedersen. (50)

22.04.97 **Markvandring i Gauselom-**
rådet, Historielagenes Fellestråd (50)

11.05.97 **Byvandring fra** Verven til

Spilderhaug, Halvor Sivertsen, sammen med Fortidsminneforeningen. (100)

08.06.97 Byhistorisk **rebusløp**, sammen med Stavanger Museum og Fortidsminneforeningen (300)

11.06.97 Byvandring, Gatelangs i **Hermetikkbyen**, John Gunnar Johnsen (40)

02.07.97 **Bydagen**. Omvisning i Stavanger Domkirke ved **Unnleiv Bergsgard**. (45)

26.08.97 **Byvandring på** Bergeland ved Egil Henriksen (60)

16.09.97 (Norge og Oljen, Stavanger ble **stedet**) **kåseri** ved Konrad B. Knutsen (30)

20.10.97 «**Bybevaring** gjennom 40 år», lysbildekåseri ved Einar **Hedén** (120)

18.11.97 «**Byhistorien** i Stavanger Museum m ved Ove M. Bore og Egil Henriksen. I samarbeid med Stavanger **Museums Venneforening**. (120)

(Ca antall deltakere i parantes) Arrangementskomiteen har bestått av **Kjell Petter Løhre**, leder og Jane **Ness Wæhler**.

5. Stavangeren

Medlemsbladene utgitt med fire utgaver i 1997. **Redaksjonskomiteén** har bestått av Jan Gjerde, **Kåre Mossige** og **Bjørn K. Aarre**.

6. Kulturhistorisk skilting

Etter at foreningen har mottatt kr 40.000 fra Olga Berentsens legat, har dette arbeidet blitt konkretisert. I 1997 er det bestilt syv skilt og det er utarbeidet en langtidspan for skiltingen.

Foreningens prosjektgruppe **består** av Erling **Sømme** Kielland, leder, Lars **Vaage** og Jan Gjerde.

Prosjektet **gjennomføres** i samarbeid med Stavanger kommune, og Erling **Sømme** Kielland og **Lars Vaage** er med i **styringsgruppen**, som ledes av Kultur-sjefen.

7. Historielagenes Fellesråd.

På **årsmøte** i rådet **19.mars 1997** ble Ole Vik, **Jåttå** Historielag, valgt til leder. Det er i 1997 avholdt **ett fellesarrangement**.

8. Diverse

Foreningens bibliotek **er** registrert og har hatt en betydelig tilgang i **1997**, ved gaver **fra** medlemmer og ved innkjøp. Det er avgitt uttalelse **vedrørende** plan for **Kiellandjubileet** 1999. Det er **opnådd** tillatelse til å utvide kontoret på Lødaal. Det er gjort en ny henvendelse til Stavanger kommune **vedrørende Bydag** 2. juli.

9. Utsiktene for det videre arbeide

Styret **bedømmer** den **økte** oppslutningen om foreningen og dens arrangementer som en positiv tilbakemelding. Styret vil arbeide for at **medlemstilslutningen** fortsatt kan **øke**. Byhistorisk Forening Stavanger vil arbeide for et fortsatt godt samarbeide med andre historielag og foreninger med formål som er beslektet med vår forening. Foreningen **vil** arbeide for at byhistorien kommer enda sterkere i fokus i media, i skolen og i **almenhetens** bevissthet. **Synliggjøring** av **byhistorien** i **bymiljøet** er et viktig **virkemiddel** for å **oppnå** dette. **Likewise** at 2. juli blir etablert som offisiell **Bydag** for Stavanger.

” Heimly ” - et hus med byhistorie gjennom mange generasjoner

Av Bjørn R Aarre

Heimly ligger på Vestre platå og har adressen Oscars gate 30. Den ligger på en forhøyning til Jens Zetlitz gate vis å vis St. Olav Videregående skole. Fm skolen ble utbygget, gikk en bit av Oscars gate gjennom den nåværende skolegården fram til Eiganesveien. Det har nok en gang vært tanken at Oscars gate også skulle gå over Heimlys eiendom og forbinde Jens Zetlitz gate og Prinsens gate. Dette er nok grunnen til at denne eiendommen har betegnelsen Oscars gate 30, på tross av at det faktisk er et ganske langt stykke til dagens Oscars gater på Vestre platå. Eiendommen er fmst nevnt som Lille Egenæs, men fikk senere navnet Heimly, et navn som også benyttes i dag.

Det område som i dag betegnes som Vestre platå var på 1700-tallet en del av Eiganesmarkene. Det var kong Christian IV som ved gavebrev i 1607 ga denne eiendom som strakte seg helt ut til Stokka, for at den skulle brukes til mønstringsplass for borgerne. I 1771 ble markene oppmålt og inndelt i lskker som fmst ble leiet ut og senere solgt til byens borgere på auksjon. I spissen for denne ordningen sto byfogd Søren Schiøtz (1735 – 1803). Han hadde embedet fra 1769 til 1776 og i 1771 fore-

slo han overfor kong Christian VII å utparsellere .. Egenes-markene .. og feste disse til byens borgere, i første omgang for 40 år, senere til festerne elier nye eiere med rettigheter for livstid. Eiganeseiendommen ble inndelt i løkker hvor Heimly lå under løkke nr. 5. Eiganesløkkene var som en forstad til Stavanger og ble fmst innlemmet i byen i 1866. Det var amtets veimester, kaptein Peder Klow som fmst kjøpte eiendommen i 1799 og som solgte den i 1808 til Jens Saxe Lindahl for 128 rdl; den årlige grunnleie var litt under 7 ½ rdl. Jens Saxe Lindahl var baker og sønn av borger Hans Jensen Lindahl og Divert Hechardt Bugge. Jens Saxe Lindahl var gift med Anna Catharina Olsdatter Dahl. (datter av borger Ole Aanonsen Dahl og Anne Blomme Saxe).

Jens Saxe Lindahl var aktiv som investor og hadde bl.a. kjøpt 34 tomter av de gamle St. Olavsgrunnene som hadde tilhørt Utstein kloster siden middelalderen. På eiendommen lå også Olavskilden, en dyp brønn, som hadde ” evnen til å gi helsebot til den som drakk av kilden ”. Saxemarka er oppkalt etter Saxe Lindahl.

Heimly sett fra øst, der Oscars gate skulle ha gått mellom Prinsens gate og Jens Zetliis gate. Grantrærne i forgrunnen står fortsatt og er høyere enn huset.

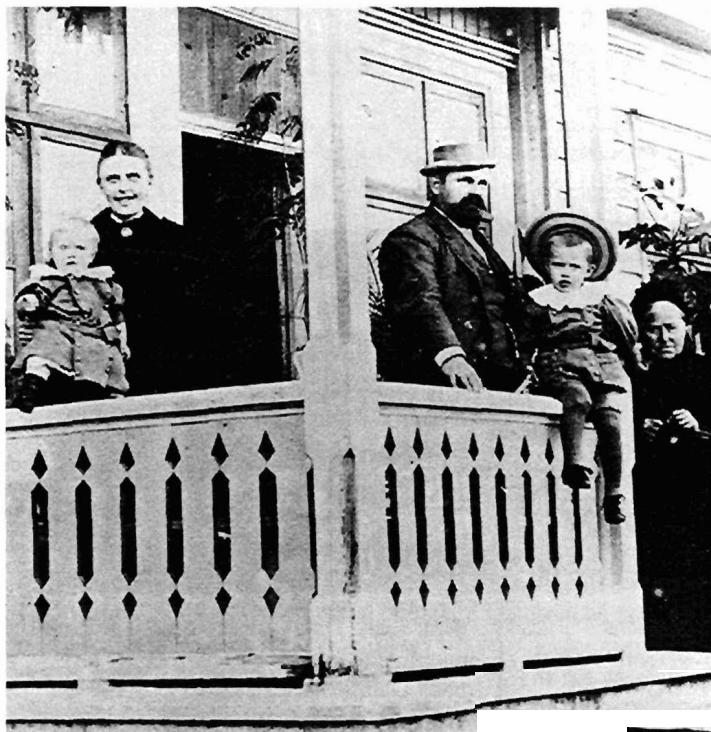
Jens **Saxe Lindahl** nevnes som eligert borger, d.v.s. blant borgernes fremste representant. Anna **Catharina Lindahl skjøter** i desember 1863 eiendommen til Lars H. Gabrielsen for 4400 Spd.

Lars H. Gabrielsen var **født** i Stavanger 1800 og tok borgerskap 1824 som skipper, men sa det opp og tok ut nytt borgerskap samme år som handelsmann. Han dsde i 1887.

Lars H. Gabrielsen **tilhørte** en av de **fremste** slekter i Rogaland på sin tid og var beslektet med familiene Mosen og **Helmichsen**, slekter som var fra **distriktet** og som hadde opparbeidet en bety-

delig sosial status kulturelt såvel som **monitært**. Han var **sønn** av skipsreder **Helmich Gabrielsen** og Martha **Christensen** Watne. (Skipsreder Helmich Gabrielsen var i sin tid en av Stavangers **rikeste** menn og var i 1805 god for 40.000 **Riksdaler**. Han kom fra Høyland hvor hans far drev et gjestgiveri, men Helmich valgte å gå til **sjøs** i ung alder og etablerte seg i 1776 som **kjøpmann** og skipsreder i Stavanger . Skipsreder Helmich Gabrielsen og kone er **forøvrig stamfedre** til **Knud Helliesen** som er gift med **Kaci Helliesen, f. Natvig** - Pedersen, se senere i artikkelen).

Det er temmelig **sannsynlig** at Lars H. Gabrielsen er byggherre for det opprinnelige huset på eiendommen. Huset er antatt oppført i 1850-årene og i empirestil. En kilde oppgir Helmich Gabrielsen som byggherre, men det må være feil i o.m. at han døde allerede i 1828.

Familien Pedersen på Heimly 1894. Fra venstre: Fru Hanna Natvig Pedersen med sønnen Gustav Natvig Pedersen, seilmaker Johan Pedersen med sønnen John Eide Pedersen, fru Elisabeth Pedersen f. Eide (seilmakerens mor)

I 1957 ble låven revet for å gi plass til **Wesselsgården** eller **Høynebygget** som det egentlig heter.

I oktober 1891 selger Lars H. Gabnelsen eiendommen til seilmaker og skipsreder Johan Pedersen. Med hovedhuset fulgte en **låve** og en annen driftsbygning. Vi vet at Pedersen allerede i 1894 bygget om huset, men at den store ombyggingen ble **utført** ca. 1910. Da bygger han på huset med én etasje og huset blir slik vi ser det idag. Johan Pedersen var **sønn** av John Pedersen **Haaland**, lærer, senere kjøpmann i Stavanger. Sistnevnte var **født** i 1815 på gården Holum i Mandal og **døde** 6. september 1868 på Holmen i Stavanger. Sitt **handelsborgerskap** i Stavanger tok han 19. juli 1850. Han ble 16. mai 1850 i Stavanger Domkirke gift med Elisabeth **Georgine** Larsdatter Eide **fra** Nedre Vats i Skjold .

Byggherren var **barnelegen** Ivar **Høyne**s (1893 – 1977), som **forøvrig** hadde byttet navn fra Pedersen til **Høyne**s. Han var **sønn** av Conrad S. Pedersen og Sina **født Høyne**s., og via sin far i nær slekt med dagens eiere. **Ivar Høyne**s var **bl.a.** praktiserende barnelege, skolelege og skolelegesjef i Stavanger. Som takk for sin innsats i Nasjonalforeningen for Helse mottok han foreningens **høyeste** utmerkelse. Han var også Det Stavangerske **Klubselskaps** formann 1937 – 1939.

Johan Pedersen (1857 - 1941) bodde på **Heimly** til han døde. Han var en av Stavangers siste store seilskipsredere. Han begynte **først** i **seilmakerlære** og startet i 21-års alderen opp en **seilmakerforretning**

som han senere utvidet til å omfatte handel med skipsutstyr. Samtidig startet han med å kjøpe skipsparter og ble etterhvert eier eller disponent for en hel rekke større og mindre skip. Han var spesielt interessert i **trelastfraktene** fra Nord Amerika til England og kull fra England til Middelhavet og med **saltlast** tilbake. En del av hans skip **seilte også** i fart til **østersjøen** og **nordsjøen** samt Island og New Foundland.

Johan Pedersen var betegnet som en dyktig forretningsmann som tjente penger på sin **shippingforretning**. Midt under den verste **krisen** i 1880-årene begynte han sitt eget rederi, men satset utelukkende på seilskuter som han da kunne få til rimelige priser. Etterhvert **fikk** han en betydelig **flåte** men han måtte **tåle** hard **konkurranse** med dampskipene, men ved il nytte de **konjunkturblaff** som **inntraff** i 1890-årene og ved å presse ned driftsomkostningene, holdt han det **gående** som en av Stavangers siste store seilskipsredere.

Johan Pedersen disponerte følgende seilskip:

Fregat	” Harald Haarfager	1127	reg. t.
Bark	” Freya ”	405	-
Bark	” Udsire ”.....	416	-
Sk. skip	” Speed ”.....	219	-
Bark	” Petro ”.....	211	-
Bark	” Fensale ”.....	314	-
Bark	” Octavia ”	307	-
Sk. skip	” Ruth ”.....	294	-
Sk. skip	” Elisa ”.....	368	-
Sk. skip	” Ebenezer ”.....	136	-
Brig	” Finboge ”.....	216	-
Brig	” Mentor ”.....	220	-
Sk. brig	” Amor ”.....	251	-
Sk. brig	” Dagmar ”.....	166	-

Skonnert	” John ”.....	97	-
Skonnert	” Ansgarius ”.....	129	-
Brig	” Maria ”.....	282	-
Skonnert	” Duna ”.....	127	-
Galeas	” Nordland ”.....	96	-
Galeas	” Hrutayri ” (ex. ”Ora”) 57	-	-
Skonnert	” Balder ”	114	-
Skonnert	” Aspirant ”.....	127	-
Kutter	” Winnifred ”.....	59	-
Galeas	” Orlando ”.....	75	-
Skonnert	” Brage ”.....	94	-
Galeas	” Mars ”.....	95	-
Galeas	” Krystal ”.....	50	-

Av nevnte skip var nok ” Freya ” et av byens mest omtalte og populære skip. Det sto en egen glans av ” Freya ”, kanskje spesielt **p.g.a.** skipets **ualminnelige** vakre og elegante linjer, dessuten var skipet en glimrende seiler. ” Freya ” ble i **1890-årene** solgt av Helliesen & Co. i Stavanger til **seilmaker** Johan Pedersen.

Til tross for sin betydelige **skipsrederforretning** titulerte han seg for **seilmaker**. Johan Pedersen drev hele tiden sin **seilmakerforretning på hjørnet** av **Øvre Holmegate** og Kirkegaten. Han var **også** i to perioder medlem av formannskapet og i en årrekke medlem av bystyret. (Han var styremedlem i Den Moderate **Venstreforening**). I ca. 10 år var han medlem av **havnestyret** og var **også** i lang tid medlem av Stavangers faste **sjørett**. Johan Pedersen nevnes som en reder med stor interesse for sine **sjøfolk** og deres vel. I den anledning tok han sammen med biskop Otto Jensen **m.fl.** initiativet til Stavanger **Havnemisjon** hvor han i flere år var formann. Han var **også** formann i Stavanger Kristelige Ungdomsforening.

April 1901 er Johan Pedersen en av innbyderne til et **møte** i **Børsen** i Stavanger. Han er da en av **initiativtakerene** til stiftelsen av Stavanger **Rederiforening** sammen med skipsreder Erik Berentsen, skipsreder **Sigval** Bergesen, skipsreder Hans Holdt og skipsreder A. **Meling**. Johan Pedersen var gift med Johanne ”**Hanna**” Christine. Natvig, (1863 - 1940 - datter av **skipsfører** og **hermetikfabrikant** i Stavanger, **Søren** Thomassen Natvig, 1835 - 1902) og **Gurine** Danielsen. **Søren** hadde tre **søsken**, en eldre bror **Søren**, som **døde** 2 år gammel og en annen eldre bror, Johan Christian, som **døde** i skipsforlis **ca.21** k gammel. Videre hadde han **søsteren** Ane **Severine** (1833 - 1880) **gift** med grosserer Berge **Bergesen**, f. i Stavanger 1830, **død** i Chicago 1903.

Søren Thomassen Natvig var **sønn** av **Solosoldermann** og stortingsmann Thomas Natvig og Johanne Christine Steen. Det finste norske handelsskip som anløp Rio de Janeiro og Java var **stavangerbar**ken ”Ledaal ” og kapteinen var Thomas **Natvig**. ”Ledaal ” ble bygget i 1837 på Jacob Kielland & **Søns** verft i Sandvigen. Det var det **største** skip som hittil var bygget **på** verftet og fm det skulle **sjøsettes** ble **brannvakt**en mobilisert. Man var redd for at skipet skulle utvikle **så** stor varme når det gled av beddingene at det tok **fyr**. Da skipet la ut mot den store verden **fulgte** alle Stavangers borgere med hvordan det **gikk** med skipet og navnet ”Ledaal ” var på alles **munn**. **Ved** hjemkomsten ble kaptein Thomas Natvig og hans mannskap hyllet og æret av store og **små**. Det var noe eventyrlig over skipet og det **gikk** mange historier om hendelser hvor skipet var ” hovedperson ”. Det er antatt at Tho-

mas Natvig er modell for skipper Worse i Alexander L. **Kiellands** roman av samme navn. Thomas Natvig var **også** medlem av Regattakomiteen i Stavanger 1868 og et aktivt medlem av Det Stavangerse **Klubselskab**.

Blant Johanne ”**Hanna**” Christine og Johan Pedersens **barn** var den kjente **arbeiderpartipolitiker**en Gustav Natvig Pedersen (1893 - 1955) og Elisabeth Smith Sunde. Sistnevnte forteller **fra** sine **barneår** på **Heimly** i et **udrag** av en **selvbiografi** :

”Det var en gang.....

Det var en gang, slik alle eventyr begynner.

*-Det var en gang et stort, stort hus. Rundt huset var en stor, stor hage. I hagen var der mange trær. Noen store, og andre små. Noen **frukttrær** og noen graner imellom.”*

Videre **skriver** hun i sine erindringer at ..

” Dette er mitt hjem, dette er vårt slott.

*Ja, var det folksomt i den store hagen, så var det samme tilfelle inne i huset. Der var mange **værelser**, store ganger, ja, den i andre etasje var ganske som en liten **gymnastikksal** med ringer og trapes.*

*Alt i huset var liksom stort, **høyt** under taket og hjerterom for alle. Der bodde en stor familie, med store og små, gamle og unge.*

*Ved måltidene spilte det ingen rolle med **én** fra eller til, for der var alltid rikelig med mat. Her var far, mor, bestemor tante og **syv** mer eller mindre viltre **barn**, samt to hushjelper.*

Familien fotografert i **karnappen** i slutten av 1920-årene. Gustav **Natvig Pedersen** som nummer tre fra **høyre**.

Bama var ikke oppdratt etter den frie oppdragelsesmetoden, selv om de kunne svinge seg i trær som akrobater, og der vanket nok litt slåssing iblant.

Vi hadde mange **skjønne** malerier **bl.a.** **Hertervig** som jo var fra Stavanger. Disse forsvant **litt** etter hvert, likeså et aldeles nydelig **utskåret møblemang** visstnok fransk. Ja det fikk enda gå, men da jeg en dag horte mor og far **snakket** sammen om også å selge " **Heimly** ", han var blitt tilbudd å få så meget for det, da ble jeg virkelig **bedrøvet** og bad til Gud at det ikke

måtte skje. Vi fikk beholde det, og med mot og vilje arbeidet far seg langsomt men godt opp igjen. "

Et av de andre barna var som nevnt Gustav Natvig Pedersen, født i Stavanger 18. august 1893. Han var **skolemann** og politiker. Cand. philol. 1919 og deretter lektor ved Stavanger katedralskole, 1946-62 rektor ved St. **Svithun** skole i Stavanger. Han sluttet seg tidlig til arbeiderbevegelsen og kom med i bystyret i 1923. I 1925 ble han **formann** i Stavanger arbeiderparti og representerte Rogaland på Stortinget 1937 - 53. Fra 1946 var han Stortingets visepresident og 1949 - 53 stortingspresident. Hans verv forteller om en politiker som **nøt** stor tillit. Som **én** av de få av stortingspolitikerne **fra før** utbruddet av 2.

verdenskrig, ble han gjenvalgt etter **krigen**. Han var **også én** av statsminister **Nygårds-**volds fortrolige i en vanskelig tid.

Som **skolemann** var han en av drivkreftene bak rettskrivingen av 1938 og for en tilnærming mellom de to **målformene**. Han har **bl.a.** utgitt "Fra Karl Marx til Ramsay. Mc Donald".

Også på hjemmebane var Gustav Natvig Pedersen aktiv og engasjert. Han spilte på fotballaget Vidar fra 1910 og ble **klubbens første** æresmedlem - allerede i **1923!**

Gustav Natvig Pedersen overtok **Heimly** i 1948 og var **gift** med **Elisabeth Kløvstad**, (1902 – 1995), datter av prost til **Hetland**, Anders **Kløvstad** og Kari **Kløvstad**. Deres eneste barn, Kari **Helliesen**, **født** Natvig Pedersen, er **gæ** med Knud **Helliesen**. De overtok **Heimly** i 1995, men har bodd i huset siden 1965.

Både Kari og Knud **Helliesen** er kjente navn i Stavanger. De har begge arvet sine forfedres kreative evner innen kultur og politikk; og på denne måte satt en kontinuitet i husets tradisjoner.

Kari Helliesen, **født** 1938, er utdannet **cand.philol.** 1964 ved Universitetet i Oslo og har vært lektor ved Stavanger **Katedral-**skole (Kongsgård Skole) fra 1. august 1965. **Blant** hennes mange politiske verv er leder av Rogaland Arbeiderparti 1985 – 87, medlem av Stavanger Bystyre 1976 – 88., Stavanger Formannskap 1980 – 86.

Leder av **sosialstyret** i Stavanger 1984 – 86. Videre har hun vært **vararepresentant/** fast representant til stortinget 1985 – 1997 for Arbeiderpartiet.

Knud Helliesen, **f.** 1938, er utdannet **cand.philol.** 1965 ved Universitetet i Oslo og er lektor ved St. Olav Videregående Skole (tidl. Stavanger Handelsgymnasium) fra 1. august 1966. Formann i Stavanger Kunstforening 1982 – 92. Styremedlem for Rogaland **Kunstmuseum** 1990 – 96.

Bjørn K. Aarre

Kilder.: Stavanger **Sjøfarts** Historie, **L.M.Michaelsen**, **Stavanger, 1927.** Stavanger Borgerbok, Axel Kielland, 1925. Aschehoug og Gyldendals Store Norske **leksikon, 1982.**

Fra Seil til Damp, Dreyer Bok **Stavanger, Arne** Bang Andersen
En by i kamp, Stavanger bys historie 1536 – 1814, Johannes **Elgvin**, Utgitt av Stavanger kommune, 1956.

Gatenavn på Vestre plata,- med glimt fra **bydelens** historie, Jan Gjerde
Streiftog i gamle **Stavanger, Arne** Bang Andersen, 1973.

Det Stavangerske **Klubselskab** 1934 – 1984, Harald **Sommerfeldt Schmidt**, Stavanger 1984.

Kari og Knud **Helliesen**, eiere av " **Heimly** " (1998).

Kåre **Mossige.**

verdenskrig, ble han gjenvalgt etter **krigen**. Han var **også én** av statsminister **Nygårds-**volds fortrolige i en vanskelig tid.

Som skolemann var han en av **drivkreftene** bak rettskrivingen av 1938 og for en tilnærming mellom de to **målformene**. Han har **bl.a.** utgitt ” Fra Karl Marx til **Ramsay** Mc Donald ”.

Også på hjemmebane var Gustav Natvig Pedersen aktiv og engasjert. Han spilte **på** fotballaget Vidar **h** 1910 og ble klubbens **første** æresmedlem - allerede i **1923!**

Gustav **Natvig** Pedersen overtok **Heimly** i 1948 og var gift med **Elisabeth Kløvstad**, (1902 – 1995), datter av prost til **Hetland**, Anders **Kløvstad** og Kari **Kløvstad**. Deres eneste **barn**, Kari **Helliesen**, født Natvig Pedersen, **er gift** med Knud Helliesen. De overtok **Heimly** i 1995, men har bodd i huset siden 1965.

Både Kari og Knud **Helliesen** er kjente navn i Stavanger. De har begge arvet sine forfedres kreative **evner** innen kultur og politikk; og **på** denne **måte** satt en kontinuitet i husets tradisjoner.

Kari Helliesen, født 1938, er utdannet cand.philo. 1. 1964 ved Universitetet i Oslo og har vært lektor ved Stavanger Katedralskole (**Kongsgård** Skole) **fra** 1. august **1965**. **Blant** hennes mange politiske verv er leder av Rogaland Arbeiderparti 1985 – 87, medlem av Stavanger Bystyre 1976 – **88.**, Stavanger Formannskap 1980 – 86.

Leder av sosialstyret i Stavanger 1984 – 86. Videre har hun vært vararepresentant/ fast representant til stortinget 1985 – 1997 for Arbeiderpartiet.

Knud **Helliesen**, **f.** 1938, er utdannet **cand.philol.** 1965 ved Universitetet i Oslo og er lektor ved St. Olav **Videregående** Skole (tidl. Stavanger **Handelsgymnasium**) **fra** 1. august 1966. Formann i Stavanger Kunstforening 1982 – 92. Styremedlem for Rogaland Kunstmuseum 1990 – 96.

Bjørn K. Aarre

Kilder.: Stavanger **Sjøfarts** Historie, **L.M.Michaelson**, **Stavanger, 1927**. Stavanger Borgerbok, Axel **Kielland, 1925**. Aschehoug og Gyldendals Store Norske leksikon, 1982.

Fra Seil til Damp, **Dreyer** Bok **Stavanger**, **Arne** Bang Andersen
En by i kamp, Stavanger bys historie 1536 – 1814, Johannes **Elgvin**, Utgitt av Stavanger **kommune, 1956**.

Gatenavn **på** Vestre plata,- med glimt **h** **bydelens** historie, Jan Gjerde
Streiftog i gamle **Stavanger**, **Arne** Bang **Andersen, 1973**.

Det Stavangerske **Klubselskab** 1934 – 1984, Harald **Sommerfeldt Schmidt**, Stavanger 1984.

Kari og Knud Helliesen, eiere av ” **Heimly** ” (1998).

Kåre **Mossige**.

Oftedalslekten: «Larsane»

AV LARS VAAGE

Denne **slekten** • med så mange usedvanlig begavede medlemmer • hadde sitt utspring fra **gården Øvre** Oltedal i Gjesdal, der M **finner** de eldste kjente ledene på 1600-tallet. Slekten gjorde seg tidlig bemerket. Allerede bror til presten Lars Oftedals oldefar var lensmann og stortingsrepresentant. Farfaren, som også het Lars Oftedal, var ordfører i Gjesdal. **Torkell** Mauland **skriver** om ham at «han var ikke særlig pennefør, men han hadde ordet i sin makt og sto aldri fast for et rammende **ord**». Faren, **Sven Lars-**son Oftedal, bodde i Stavanger og var lærer ved Kongsgård skole og samtidig bankkasserer. Han var gift med Gunhild Stokka med slekt fra Viste og Bø i Randaberg. Hennes far, **Ommund** Larsson Stokka, var den første ordføreren i **Het-**land.

han i 1880 residerende kapellan i St. **Petri** menighet i Stavanger og sogneprest samme sted i 1885.

Lars Oftedal hadde en helt usedvanlig arbeidskapasitet, samtidig som han var et oppkomme av ideer og kreativitet. Allerede som ung kapellan startet han på egen hånd en skole for voksten ungdom. Da han kom til Stavanger i 1873, var det vanskelig å skaffe lokale. Men Lars Oftedal var **ikke**

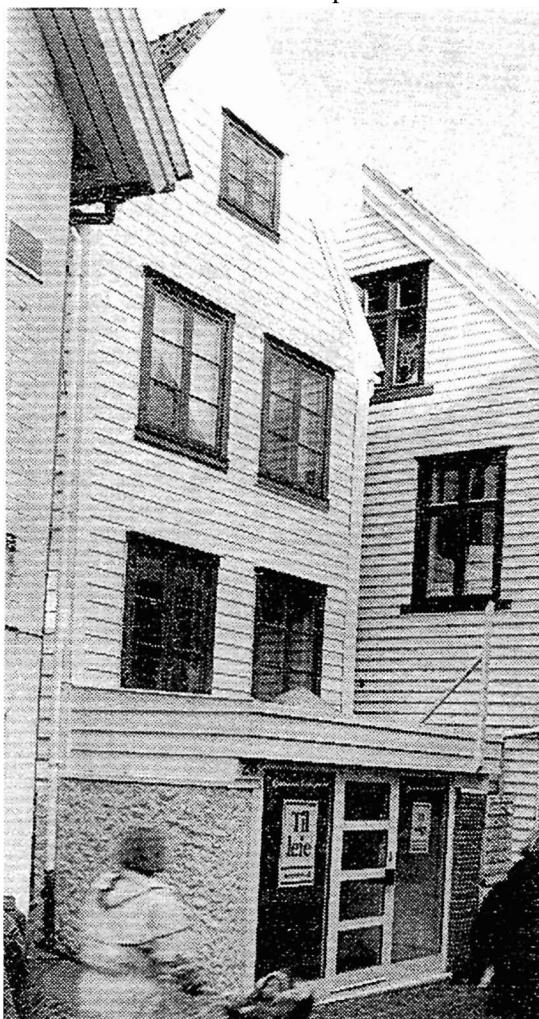
Lars Oftedal ble født 27/12 1838. Han ble student i 1859 og teologisk kandidat i 1864. I 1866 var han sjømannsprest i **Cardiff** og etter flere **ka-**pellanstillinger, ble

Lars Oftedal

rådløs, han samlet inn penger og bygget sitt eget hus - **Bethania** - som ble innviet 5. januar 1874.

Dette huset ble etterhvert midtpunktet i en

Stavanger Aftenblads første lokale i Sør-gata 27 - nå advokatkontorer.

storstilt sosial virksomhet - Vaisenhuset, barne- og ungdomshjem, trykkeribedrift, bokbinderverksted og herfra ga han ut sitt kristelige organ «**Bibelbudet**» og avisen «**Vestlandsposten**». Jeg **nøler** ikke med å kalle Lars Oftedal for Stavangers **største** sosialpolitikker gjennom tidene.

Lars Oftedal var en **karismatiker** av de sjeldne. **Når** han talte satt **tilhørerne** ofte som trollbundet. **Han** var utvilsomt en av de største forkynnere **vårt fylke** har fostret. Det grodde over alt i hans fotspor. Han startet vekkelser i en rekke bygder og det ble bygget bedehus og forsamlingshus. Men han møtte også mye motstand. Kielland karikerte ham som Morten **Kruse** og hans kani-ner.

Oftedal kastet seg også over politikken og satt **på stortinget** 1883-85 og 1889-91. Han ble også gjenvalgt for perioden 1892-94, men sa fra seg mandatet. I 1891 kom nemlig «**fallet**»- 2. november 1891 sto nemlig Lars Oftedal **frem** i koret i St. **Petri** og bekjente at han hadde gjort seg skyldig i ((usedelige forhold»). Han ba om tilgivelse, men søkte avskjed med øyeblikkelig **virkning**. Det er mildt å si at Stavanger var lammet. Hva var det **så** han hadde **gjort**? Senere generasjoner har spekulert mye på dette, som aldri er blitt oppklart. Berge **Furre** har forsøkt å finne ut av det i sitt store verk om Lars Oftedal, men kom i grunnen ikke lenger enn til at Oftedal hadde gitt en prestekone en klem, muligens et kyss. Dagens mennesker vil vel **se på** det som en bagatell, men hva han **nå** enn hadde gjort, så så ikke Oftedal selv på det som en bagatell.

Lars Oftedal reiste seg igjen. Han ble riktignok aldri mer prest, men han tok opp igjen forkynnervirksomheten og bygde forsamlingshuset **Salem** i 1893. Samme året startet han Stavanger Aftenblad.

ger Aftenblad og **fra** 1900 og til sin død i 1932 **redaktør**. Han opparbeidet Stavanger Aftenblad til en av de største og mest innflytelsesrike aviser utenfor Oslo og et av Venstres ledende organer. Lars Oftedal junior var medlem av Stavanger Bystyre

*Statsråd Lars Oftedal på delegasjonsreise til Washington i 1925, her sammen med president Calvin Coolidge. *)Aadnøy: Avisen og menneskene 1993*

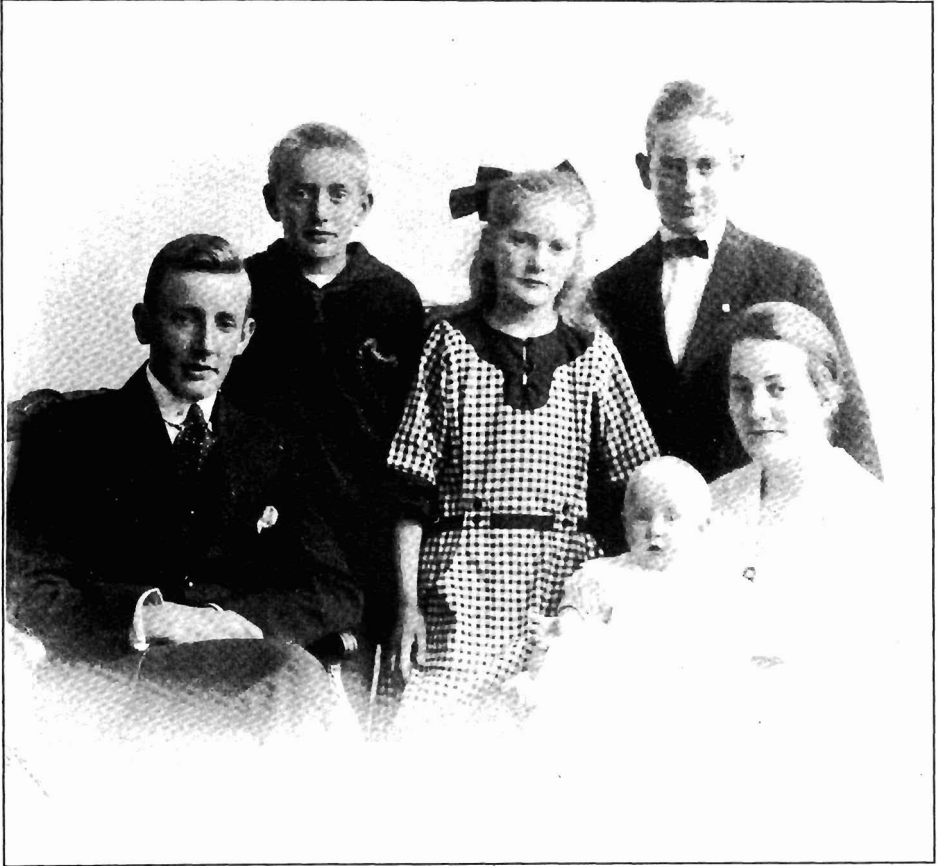
Lars Oftedal var gift med Olava **Mathilde** Olsen fra Kristiania. Hun var født i 1839 og døde i 1931. Lars Oftedal døde i 1900 og ligger begravet på **Lagård** kirkegård. Neste generasjon Lars Oftedal var født i 1877. Han ble juridisk kandidat i 1894 og fra samme år redaksjonssekretær i **Stavan-**

fra 1907 til sin død. Han **møtte** som varammann på stortinget i 1917, og i 1921 ble han sosialminister i **Otto Blehrs** regjering 1921 - 23 og igjen i Mowinckels regjering 1924 - 26. I 1922 hadde han ansvaret for utarbeidelsen av proposisjonen om ny voldgiftslov. Samme år kom **odelstings-**melding om lov om alderstrygd og i 1926 en proposisjon om arbeidsledighetstrygd. I 1928 - 31 var han handelsminister i Mowinckels andre **regjering**. Han hadde da ansvaret for Lilleborgkonsesjonsaken,

som var en glohet potet i 1930-31. Den led nederlag i **stortinget** og **førte** til regjeringens fall.

Lars Oftedal **var** så avgjort en av Venstres ledende politikere i 1920-årene. I 1936

utkom **posthumt** boken ((Levende ord), som var et utvalg av hans taler og **artikler**. Lars Oftedal var gift med Alice **Stephansen**. **Født** 1877, **død** 1938, datter til skipsreder i Arendal, Christian Stephansen og Hanne Marie **Dorthea** Dahl.

Barna til Lars og Alice f.v.: Lars (ingeniereren), Christian (redaktøren) Mathilde (Ofredal Broch) Per, Sven (legen og

sosialministeren) og Hanne Marie.1920.

** Alf Aadnøy:Avisen og menneskene*

Så er vi kommet til tredje generasjon. Vi begynner med Christian Stephansen Oftedal, født i 1907. Han var cand. mag. fra 1931 og fra farens død i 1932 var han også redaktør i Stavanger Aftenblad til sin død i 1955, bortsett **fra okkupasjonsårene**. Under hans ledelse utviklet Stavanger Aftenblad seg til en moderne storavis. Christian Oftedal var en særpreget og mangesidig begavet mann • en glimrende journalist og **skribent**, en meget habil tegner og en **fremragende** taler med store polemiske evner. Han var også en menneskevenn og en humanist i ordets **rette** betydning.

Han fant sin plass i motstanden mot de tyske okkuperanter og ble arrestert allerede høsten 1940. Han ble **dømt til døden**, en dom som ble omgjort til **tukthusstraff** etter at han og hans kamerater med livet som innsats desarmerte og fjernet ueksploderte bomber. Han satt i fangenskap til **frigjøringen**. Fra 1945 til 49 var han stortingsrepresentant for Venstre. Han rakk å utgi en rekke bøker og **skrifter**: I skyggen av et **tukt**hus, Verden er ny, Tvers over Atlanteren, Norge nettopp nå, Daglig liv i Norges storting, Ni venner i profil og Storpolitikk på nært hold.

Hans eldre bror, Sven, var født i 1905. Han studerte medisin og ble cand. med. i 1930.

Fra 1933 var han lege i Stavanger. Under okkupasjonen meldte han seg til tjeneste i motstandsarbeidet mot tyskerne. Han ble arrestert og satt i fangenskap i Tyskland til **frigjøringen**. Han arbeidet mesteparten av tiden i leirens sykestue og gjorde en storartet innsats for sine medfanger som den **dyktige** lege og **varmhjertede** personlighet han var. Mange kunne takke ham for at de overlevde fangetiden.

Høsten 1945 ble Sven Oftedal valgt til stortingsrepresentant for Arbeiderpartiet. Han var sosialminister i Gerhardsens samlingsregjering fra juni til november 1945 og i Gerhardsens andre regjering til sin altfor tidlige død i 1948. Hans helse ble nok knekket under fangenskapet.

Vi kan bare spekulere over hva landet tapte ved hans **død**.

Familien Oftedal vil alltid **stråle** i Stavangers **historie**. Sjelden har en by hatt en så begavet, så skapende og varmhjertet familie gjennom flere generasjoner i fremskutte posisjoner i samfunnet. Vi vil alltid minnes dem med takknemlighet!

Lars Vaage

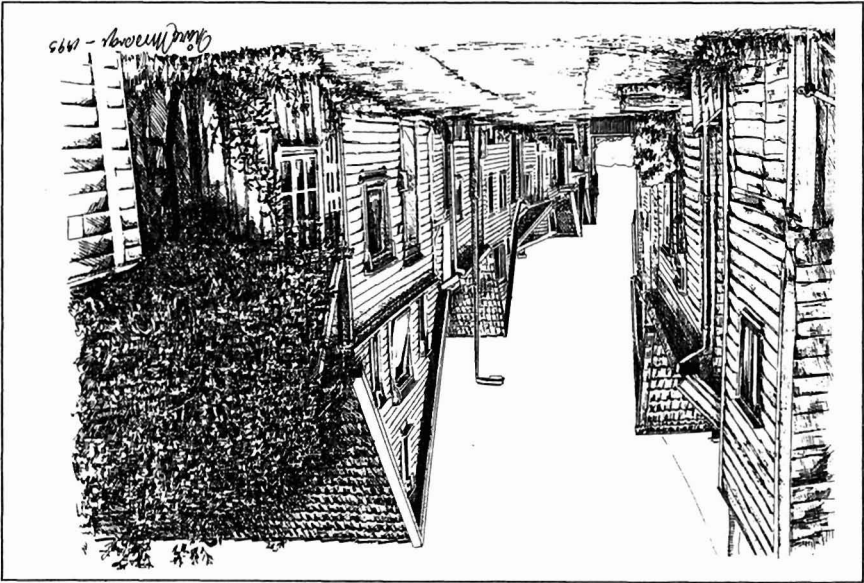
Både Christian S og Sven havnet i tysk fangenskap under krigen. Sven Oftedal var etter krigen sosialminister i Gerhardsens regjering til sin død i 1948.

Kjenner du svarene, er du velkommen til å sende dem til redaksjonen, 08 du deltar i trekningen av tre eksemplarer av tegningen signert av Kåre Mossige. Adressen vår er Byhistorisk Forening Stavanger, Postboks 351, 4001 Stavanger

1. Hva heter gaten vi ser inn i? 2. Hva er gatenavnets forklaring?
3. Hva var det gamle navnet på den bydel gaten ligger i?

Stavanger er fullt av små lokaliteter som ble til i en annen tid og som er bevart med sitt opprinnelige særpreg. Kåre Mossige har tegnet denne idyllen og spørsmålene er:

Hvor er vi?

Caspar Wignæs - en ukjent Stavangerforfatter med røtter i Finnøy

Av Gunnar Skadberg

Jeg har tidligere forsøkt å rekonstruere livet til den lite kjente forfatteren Jonas Berge med oppvekst og røtter i Finnøy. Gjennomlesning av de nyutkomne biografiene om Sigbjørn Obstfelder og Alexander L. Kielland gjorde at jeg ble oppmerksom på nok en ukjent forfatter med utgangspunkt i Finnøy. Caspar Wignæs var hans navn.

En misforståelse

I sin biografi om Obstfelder skriver Martin Nag at hans hovedperson i februar 1889 bodde hos skuespilleren og forfatteren Caspar Wignæs som et mellomspill mellom to av **Obstfelders Københavneropphold**.

Tor Obresiad skriver i sin **Kielland-biografi** at redaksjonssekretær Oddmund Vik i ((Stavanger Avis» brukte «**Caspar Wignæs**» som psevdonym. På tross av søk i alt biografisk materiale jeg har kunnet finne ved Stavanger Bibliotek og Universitetsbiblioteket, har jeg ikke klart å dokumentere denne opplysningen om Oddmund Vik - en mann som hadde så

lite til felles med sin **redaktør** **æ** Kielland mente at redaksjonssekretæren **tilhørte** de mennesker en ble belemret med grunnet ens synder!

Martin Nag har oppklart at opplysningen i **Obrestads** bok bygger på en misforståelse. Oddmund Viks datter deponerte **Caspar Wignæs'** etterlatte, **håndskrevne** manuskripter, som faren hadde tatt vare på, ved Statsarkivet i Stavanger. Dette skjedde etter Viks død i 1930. **Manuskriptpakken** ble feilaktig klassifisert som Oddmund Viks ((skuespill under psevdonymet **Caspar Wignæs**». Den **kuriøse** misforståelsen er **gått** i arv til Tor **Obrestad** i hans Kielland-biografi, **skriver** Nag.

Caspar Wignæs har jeg imidlertid klart å identifisere. Han ble **født** i Stavanger 4. januar 1869 og står **oppført** som **Caspar Bertinius** i kirkeboken for Dom.

På årsmøtet i Byhistorisk Forening 11. februar 1997 holdt Gunnar A. Skadberg et foredrag om Caspar Wignæs. Mange har etterlyst dette stoffet på trykk i Stavangeren.

Familiebakgrunn

Caspars far het Halvor **Knutson** og var **h** gården Sør-Vignes på **Finnøy**. Han ble konfirmert i **Hesby-kirken** i 1839 før han forlot **Ryfylkeøya** for å seke lykken i byen ved Vågen. 4. juni 1851 fikk han borgerskap som handelsmann i Stavanger med bopel i Baadegate 1. **Sigbjørn** Obstfelders far, baker Fredrik, **fikk forøv-**ng borgerbrev samme Ar. Siden **skulle** altså sønnene til disse to forretningsmennene krysses - i Danmark.

Halvor Wignæs ble **gift** 29 år gammel med den 18 år gamle stavangerjenta **Endrine** Dahl. Hun var datter av skipper Eilert Dahl og Rachel Johnsdatter og vokste opp i Nedre Holmegate 2 - altså like i nærheten av huset til kjøpmannen **fra Finnøy**.

Tirsdag 13. mars 1860 brant Holmen, og ekteparet Wignæs' hus i **Baadegaten** gikk med i brannen. Halvor smget for at nytt hus ble reist med adresse **Norbøgaten** 16. Der ble datteren Anne Kathrine **født** i 1862 - før moren **døde**.

Ved **folketellingen** i 1865 va Laura Johnsen **fra Nærbø**, født i **Flekkefjord** i 1840, husjomfru hos enkmann Wignæs. Hun tok seg av hans vesle datter. 16. august 1866 giftet **42-åringen fra Finnøy** seg med sin 26 år **gamle** husjomfru. **Året** etter ble datteren Rachel **Endrine født**, og 4. **Januar** 1869 kom **Caspar Bertinius** til verden på Holmen.

Elev ved Stavanger Lærde og **Borgerskole**

Caspar fikk en grei skolevei da han som åtte-åring i 1877 startet sin skolegang ved Stavanger Lærde og Borgerskole. Det var bare fem minutters gange **h** Holmen og opp til Kongsgård der han fikk plass i

Forberedelsesklasse B sammen med 37 andre gutter.

På **grunn** av stor pågang utover på 1870-tallet var skolen blitt **påbygget** dette Aret. Hele 450 gutter fikk sin daglige dose med pugg og kunnskaper ved denne skolen mot slutten av 1870-tallet.

Fra 1870 var det blitt **innført** en ny skoleordning takket være skolens dyktige og dominante leder, rektor Johannes Wilhelm Christian Steen, landets stortingspresident og statsminister i en **årrekke** i siste del av 1800-tallet. En **nyinnført «middelskole»** ble avsluttet med en offisiell eksamen - **første** gang avholdt i 1872. Det var denne eksamenen **Caspar** jaktet på i de årene han var elev ved skolen ved **Breiavatnet**.

Av **klassens** 38 gutter ble **Caspar** rangert som nr 26 ved **første «Halvaarsexamen»** i sitt første **skoleår**, og ved **«Hovedexamen»** året etter var han fortsatt nr 26, men da i en klasse bestående av hele 40 gutter!

Som 10-åring i 1879 gjorde han sin beste eksamen da han ble rangert som nr 20 av 38 elever. For **første** og eneste gang fikk han hovedkarakteren «Meget **godt**». Et lærerskifte har tydeligvis gjort ham godt. P.L. **Stavnem** har nok hatt et **varere** blick for guttens ressurser i norsk **enn** sin forgjenger, Sven Larsen Oftedahl, far til presten Lars Oftedal. Og **Stavnem** burde vite hva han gjorde når han ga **Caspar** tallkarakteren «2» i norsk, for ifølge Ingvar **Molaug** var **Stavnem** et **hukommelsesgeni** - «**vårt** lands stmste kildegransker innen norsk og nordisk klassisk **litteratur**».

I 1880 flyttet **Caspar h** Forberedelsesklasse B til Middelskoleklasse I B. Hans nye klasseforstander het Johnsen.

Caspar ble rangert som nr 17 av 29 elever - og fikk hovedkarakteren «**Godt**» ved skoleårets slutt. Han beholdt sin gode karakter i skriftlig norsk fra året fm.

Han **gikk** nå i klasse med Henrik Henriksen, sønn av **seilmakermester** Chr. Henriksen i Kongsgaten (kjent for boka ((Stavangeri **svundne** dagen)) - noe vi vet fia avsinnelegg forfattet av Henriksen senior ved Caspars død. De to guttene var **også** kamerater på **fritiden**, **skriver seilmakeren**.

I 1881 var **Caspar** elev i II **Middelskole**klasse B. Lærerne hans het **Sørensen**, Johnsen, Wenneberg, **Bahr**, Hauge og **Hanson**. **Caspar** hadde nå sunket på rangeringslisten og var havnet som nr 22 av 24 elever - og **fikk** plutselig bare «**4**» i norsk **skriftlig** av Johnsen. Verre var det at han av en eller annen **grunn** - som eneste elev i klassen - **fikk** anmerkningen «**gjensidder**» i rubrikken som fastsatte hans skjebne for påfølgende skoleår - dette på tross av at han bare i ett fag, tysk, hadde dårligste karakter i klassen (en 4-er).

Da **Caspar** var blitt 13 år i 1882 måtte han altså starte det nye skoleåret med bare ukjente klassekamerater som attpåtil var ett år yngre enn ham. Lærerne var de samme som året fm - bortsett fia Chr. Aug. Andreassen - den nye **norsk**- og tysklæreren. Dette hjalp imidlertid ikke på karakterene som fortsatt var «**4**» i begge fag. Som nr 25 av 27 gutter i klassen fikk han nå i alle fall «**opflyttes**» i rubrikken for **framtiden**. Men **Caspar** hadde fått nok av puggeskolen. Han ville ikke gå videre i gymnasklassen ved Stavanger Lærde og Borgerskole. Da **fristet** det mer å dra til sjøs for å oppleve noe nytt og spennende. Selve eventyret **lå** jo og ventet

like utenfor Byfjorden - det **drømte** han i alle fall gjennom stuevindueene på Holmen.

Caspar fikk nedsatt **oppførselskarakter** gjennom alle **skoleårene** sine. Der toppkarakteren var «**1**», kom han alltid hjem med en «**2-er**» eller en «**3-er**». Dette **antyder** vel at vi **står** overfor en noe urolig og rastløs sjel allerede **fra** guttedagene av.

Med firer i norsk fra middelskolen undres en jo også på hvordan det var mulig for ham å nå voksen alder med en forfatter i «**magen**». Det var kanskje ikke så rart at han **møtte** veggen på den **ulykksalige** kunstnerbanen han slo inn på - der lysten må ha overgått evnene.

Til sies

Ved folketellingen i 1875 bodde **Caspar** hjemme i Nordbargaten med sine foreldre og søsken. I 1885 hadde Halvor **yrkestittel** «**skipsreder**». Det betyr at han hadde investert ledig **kapital** i **skipsparter** slik stavangerkjøpmenn flest gjorde på **1800-tallet**. Kanskje hadde han investert penger i skuta «**Seladon**» sammen med kjøpmann Gustav Gundersen **m.fl.** I alle fall hyrte 15-åringen **Caspar** seg på denne barkskuta i 1884 - og lite ante **førstereis**-gutten om «**Seladons**» skjebne i 1896 da den strandet på **Starbuck-øya** i Stillehavet og mannskapet på **mirakuløst** vis ble reddet.

Caspar fulgte i **første** omgang «**Seladon**» til Liverpool. I 1885 **mønstr**et han av skuta. Kaptein Mons Wiig fra Klepp, med adresse **Øvre Strandgate** 60, var **Caspars** fmste sjef på **sjøen**. 15. mai 1886 drog **Caspar** igjen ut byfjorden. Denne gang **ombord** i «**Livingstone**» med Tromsø som fmste reisemål. Om høsten **mønstr**et han av skuta i Hull og dro hjem

igjen. Han **står oppført** i **sjømannsrollene** fra **høsten** 1894 til 1/1 1891, men jeg kan ikke finne at han har hyrt seg på flere skuter enn de to ovennevnte.

Teaterinteresse og litteratur

Etter at **Caspar gikk** i land ble teater hans store interesse. Fra 1883 kunne han se **oppførelser** i byens egen teaterbygning. Arkitekt for bygget var Hartvig **Sverdrup Eckhoff** - og det ble delvis reist ved hjelp av gratis murstein **h** Alexander L. Kiellands teglverk på **Malde**.

Allerde i 1888 var Wignæs i kontakt med **Sigbjørn** Obstfelder. Trolig **møttes** de i Stavanger Totalungdomslag. Julen dette året laget de i alle fall en ballettparodi i dette laget - til stor munterhet for medlemmene.

Året etter vendte Alexander L. Kielland hjem **h** Frankrike for å overta redaktørkrakken i Stavanger Avis - og **h** 1892 til 1902: **borgermestervervet** i hjembyen. Dette utnyttet unge Wignæs, og han ba sitt hjemvendte **bysbarn** om råd og **dåd** i forbindelse med sitt eget spirende forfatterskap. Kielland møtte ham med stor velvilje etter å ha lest hans debutarbeid «**Hævn**». « ... det var Ægthed i Stykket, Kraft i Helten, godt **Humør** i **Pigebørnene** og en **smuk Stigning** over **Heltinden**», uttalte Kielland.

Men Kielland kom også med **konstruktiv kritikk** av den dramatiske novisen og foreslo flere endringer som Wignæs tok ad notam. I et takkebrev **skriver** han til Kielland: «**Saa** vil jeg **tilslut tillade** mig, at takke Dem for al god hjælp. Jeg har faat et fast tag i mig selv og skal **gjøre** alt mu-

ligt for ikke at slippe det. Det er gjort alt muligt for at **kvæle** mig i den nye fødsel, men det har **hidintil** været mislykket. - Skulde man **vilde** stænge for mig, saa skal jeg **gjøre** mit **bedste** for at sprænge mig igjennem. - Jeg skal ikke sky noe middel.)» Og videre: «**Saa** kan jeg ikke **forstaa andet** end at jeg har skrevet et enkelt, **aktuelt** og til dels originalt skuespil. Jeg ved slet ingen anden, der har behandlet emnet)....

Wignæs' **4-akts** drama hadde som **bakgrunn** hans egen forlovelsesfiasko. Stykket ble **oppført** første gang ved ((Stavanger **Theater**) onsdag 3. februar 1892 av William Petersens danske «**Skuespillerselskab**», med **Caspar Wignæs** i hovedrollen som Einar **Riis**. Stykket ble oppført to ganger.

Stykket **gikk** « for **fuldt Hus** » og **tilhørte** «**de** moderne realistiske **Dramaer**», skriver Stavanger Amtstidende 4. februar - dagen etter premieren. Videre **uttaler** avisens teateranmelder: ((Stykkets fabel **er** denne: En ung Mand bliver **svegen** i sin første **Kjærlighed**, kommer derved til at nære en grenseløs **Foragt** for den **Kvinde** der sveg ham, og gjennom hende det hele **Kjøen**. - Paa **Kvinder** vil han **hævne**, hvad den ene **Kvinde** forbrød, noget, der i forbausende Grad lykkes for ham. **Tilslut** opnaar han at **forføre** sin tidligere Forlovede, hvem han saa **støder fra** sig, hvorpaa hun i **Fortvivelse** **søger** Døden **Vort** inntrykk var dette: Stykkets **Styrke** er dets dramatiske **Fart**. Derimot er selve **Emnets** **Behandling** raa Stykket blev respektabelt spillet))

Stavanger Avis skrev følgende om premieren på «Hævn»: « Vi har ingen Ret til at vente **Fuldkommenhed** i et fmste **Forsøg** som dette. Hr **Caspar** Wignæs som Forfatter skai behandles med Alvor; thi han **leverede igaaraftes** Beviseme for, at han **besidder** Muligheder. Hans stykke bsd paa dramatiske Enkeltheder, som **ligefrem** er **fortrinlige**» «Hr Wigæs hævede ogsaa som Skuespiller **Pladsen** over Forventning~avslutter Oddmund Vik sin **kritikk**.

I 1891 ble **Caspar** innkalt til militær **førstegangstjeneste** på «**Maldesletten**», men han ble avvist som **ikke-stridsdyktig**. Trolig hadde hans nerveproblemer meldt seg allerede da.

Samme høst engasjerte han seg i avis-**spaltene** som forsvarer av **seriøs teaterkunst** - som motstykke til de lettbente operettene som vanligvis ble **fremført** ved byens teater. I foredraget («Hvorledes man i Stavanger behandler scenisk kunst», tordnet en nokså «**teatergal**» mann, **Caspar** Wignæs, sterkt imot « de i den senere Tid saa **yndede «vittige»** og «geniale» Operetter som **havde** optaget Publikum saa **sterkt**», skriver Magnus Jonsbråten om ham i boka «**Provinsteater i sentrum**» (1983)

Det var gjennom sitt teaterstykke «**Hævn**» og det neste «**Seier**» at Wignæs ville fortelle sine medborgere noe om hva han mente med seriøst teater.

Motgang

Også «**Seier**» **fikk** han **Kielland** til å lese igjennom, og han godtok **endringene** ((Norgesfmste stilist))foreslo fm skue-

spillet ble sendt til professor Gerhard Gran i Bergen med Kiellands velvillige anbefaling. Kanskje var dramaet noe for Den Nationale Scene? Optimistisk skrev Wignæs i et brev: « ... ikke et ord (hadde Kielland) at indvende mod mit **Sprog!**»

Og så satset den forhenværende **sjømannen** alt på kunstens **tornefulle** vei. Han kastet loss **fra** hjembyen og staket ut kurs for **København**. Dit hadde han **fåt** med seg et introduksjonsbrev til selveste Edvard Brandes av sin venn, **borgermesteren**. Og Brandes anbefalte hans «**Seier**» videre til forlegger Hegel i Den **Gyldendalske** Boghandel og Forlag i København, Kiellands forlegger.

Men **så** kom i stedet motbakkene i rask **rekkefølge**. Det ble ingen **fremførelse** i Bergen, og «**Seier**» ble **ikke** antatt for trykking i **København**. «**Man** kan bli træt af at længes, man kan bli træt af at spise, men **aldrig** træt av at drikke)), **skriver** Wignæs oppgitt til Kielland **fra** København 24. april 1894 - og antyder hvordan han **tackler** motgangen.

Høsten 1897 var Obstfelder «flyktet» **fra** København etter å ha fått refusert sitt skuespill «**Røde draaber**». **Sigbjørn** Obstfelder **søkte** da tilflukt hos sin tre år yngre kamerat **Caspar** som da holdt til i Vejle på Jylland. Ingen av de to forhenværende totalistene var særlig **høye** i hatten på den tiden - og de **søkte** derfor **trøst** i det tidligere **fordømte «ildvannet»**. **Caspar** **forsøkte** imidlertid også å oppmuntre sin venn gjennom et dikt som ble offentliggjort i ((StavangerAvis» 16. november 1897. Diktet sluttet slik:

*Du maa ikke sture og klage
Fly ud av dit iskolde Hjem!
Løft Panden og vig ei tilbage!
Da vinder du seierrig frem.*

Fra Vejle skriver Obstfelder 8. februar 1898 til den danske vennen, kunstmaleren Einar Matthison-Hansen: « For Deres **overflødighedshorn af gaver** sender vi den hjerteligste tak. Det, der vedkommer **tobak**, vil glæde **Wignæs**, whiskyen vil visst kunne **trøste** mig.» Og videre: « Jeg har havt den **glæde** at kunne være til stor **hjælp** for herr Wignæs der var til **yderste nervøs.**»

Ja, så var det altså to **følsomme stavan-**gerske nervebunter som hadde satt hverandre stevne i et kaldt og goldt **jyllandsk** vinterlandskap. Forståelsen for hverandres problemer og tanker har de hatt de beste forutsetninger for å kunne gi - til felles **trøst** og oppmuntring får vi tro.

For ingen av de depressive kunst-**nernaturene** stoppet med å **skrive**. Obstfelder opererte innenfor ulike **sjange-**re mens Wignæs konsentrerte seg om skuespill - drama - og komedier av alle ting! «**Fredløse**», «**Synderinnen**», «**Kobben**», «**Den fortabte Sønn**», «**Et Kon-**gerige», «**Knust**» og «**Sebastian**» (en dramatisk prolog i tre akter) er titler på Wignæs' avsluttende produksjon. Ingen av hans skuespill ble **noengang** trykket. De **befinner** seg i håndskrevne utgaver ved Statsarkivet i Stavanger - innlevert der av Oddmund Viks datter.

Siste akt

Våren 1900 **brøt** Wignæs opp fra Danmark og **dro** hjem. 8. mai **skriver** han i ((Stavanger**Avis**): «**Men frem paa Dig-**

terbanen vil jeg om end de **stængede Dø-**re er **af Staal** og Jern. Hvis man fremde-les -ad hjarieskjærende, lumpne Veie - stænger for et **ærligt**, sundt Talent - **saa** hjem til Norge - ind til Vikedal, hvor jeg - hos smeden Halvor - henter min store **Kanon** Jeg stod alene mod de mange. Nu er jeg den seirende **Mand**.»

I et brev til sin far skriver han etter hjemkomsten: ((Forholdene ble mig mer og mer **uudholdelige** i Danmark. En dag blev jeg sint, **pakkede** sammen, tog min umoderne Flosshat, satte den fast på Hodet, forlod Danmarks riger og Lande - hjem til Norge. - Jeg reiste **ind** til **Vige-**dal. Der skrev jeg et **blytungt** drama. - Dets navn var «**Knust**». Manuskriptet sendte jeg til min Herre og Mester Alexander L. Kielland.»

Kunstneren **møtte** n i veggen for alvor. Han innså nok at det forventede gjen-**nombrudd** som kunstner aldri ville komme. **Tanken** var for tung å bære. Han kom i sterk mental ubalanse og ble innlagt ved byens sykehus om sommeren. **Ifølge sjø-**mannsrullene ved Statsarkivet i Stavanger, hengte «**Kaspar Wignæs**» seg p i Stavanger Sykehus den 6. juli 1900.

Allerede på hans **dødsdag** hadde ((Stavanger**Avis**) nekrolog over **Caspar** Wignæs. **Redaktør Ommund Vik** ble nok kjøpt underrettet om hva som var skjedd med **kunstnervennen** som han hadde snakket med dagen før, for leieboer i familien Viks hus i **Øvre** Klevegata 8 var Anne **Serine** Rommetvedt, som arbeidet som sykepleierske ved sykehuset.

I forbindelse med begravelsen på **Lagård** gravlund torsdag 12. juli gjengir

((Stavanger **Avis**) disse ord skrevet av **Caspar Wignæs** i København den 4. Mai:

*Nu er jeg fardig
Kimer i Klokker. - Jubler alle Engle
- En Sjæl er frelst.
Lad alt vare glemmt.
Jeg vil intet andet end Fred. -
Guds Fred.*

Stavanger Aftenblad skrev på hans **gravferdsdag**: «**Caspar Wignæs** begraves idag kl 1 paa den gamle **kirkegaard** (**Lagårds** nordlige del). Pastor **Dahl** forettede efter ritualen. I følget **saes bl.a. stortingsmændene** Årstad og Eriksen, borgermester Kielland, **direktør** Olaus Olsen, **redaktør** Vik og flere.)»

Pastor **Dahl** er **Jonas Anton Dahl** (1848-1919), født i Stavanger, res. Kap. I St. **Petri** under sokneprest Lars Oftedal fra 1885. Fra 1898 res. kap. i Stavanger Domkirke. (Siden sokneprest i Ullern i Oslo). Dahl er kjent som poet og **skribent**. Han har skrevet flere kjente salmer og **erindringsboka** «**Paa** gamle Tomten). Dahl forrettet også i gravferdene til Lars **Hertervig** i 1902 og Alexander L. Kieland i 1906.

Stortingsmann **Årstad** er **overrettsakfører** og ordfører i Stavanger **Søren Tobias Arstad** (1861 - 1928) Han var stortingsrepresentant for Stavanger i perioden 1898 - 1900. Siden ble han **finans-** og justisminister - og **sorenskriver** i Ryfylke. Stortingsmann Eriksen er **garvermester** **Svend Balthazar Eriksen** (1854 - 1933) som representerte sin hjemby på Stortinget i hele perioden **fra** 1898 til 1903.

Redaktør Oddmund Vik (1858 - 1930) ble valgt **inn på** Stortinget året etter Wignæs' død og satt **fram** til 1903, og ble valgt på nytt for perioden 1910 -12.

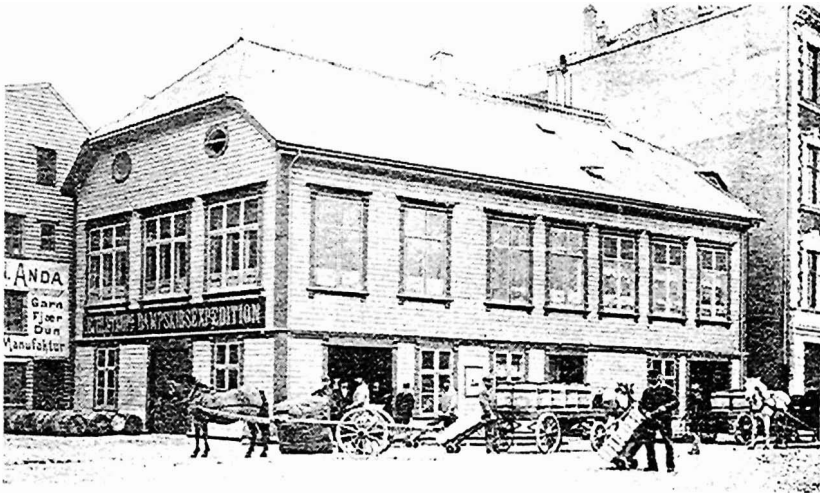
Olaus Olsen (1856 - 1927) er byens fremste teaterpioner. Han var skuespiller ved ulike omreisende selskaper, siden ble han **direktør** for sitt eget teaterselskap. I 1883 **fik** han æren av å innvie Stavanger **Theater** og i 1914 ble han ansatt som **inspektør** ved Stavanger faste Scene. **Oppmøtet** i **Caspar Wignæs'** begravelse forteller noe om den anerkjennelse og respekt han tross alt **nøt** i sin hjemby som en kjempende og initiativrik **kunstner**.

Gunnar A. Skadberg

Stavangerbokens venner

Stavangerbokens venner **får** som forening ofte tilbud på Stavangerbøker - opp til 20% rabatt. Det er ofte knyttet som betingelse til «**rabatten**» at der selges **minimum 10** bøker. - Vi kan nevne at dette gjelder bøker som: Boken om **Berentsenfamilien** på Bredablikk, Lyse **Kraftverks** bok om sin virksomhet i 50 år, **Inge Bø's** bok nr II om sin oppvekst på Tasta, boken om admiral **Horve** og andre bøker utgitt av Norsk **Tidsskrift** for **Sjøvesen**. Vi er også behjelpelig med å **skaffe** eldre **Stavangerbøker**.

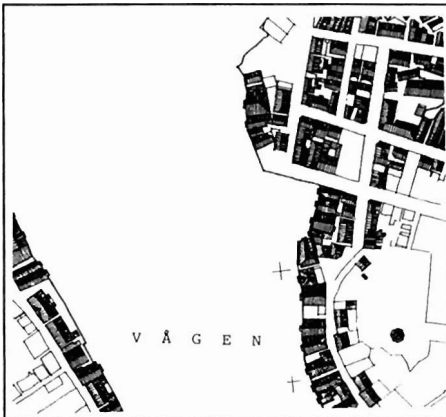
Hilsen Jan Ivarson
Telefon/fax 51 52 99 72
Postboks 703 - 4001 Stavanger

Skagen 40 ved årshundredskiftet.

Bilde fra en gammel by

Like før siste årsskifte forsvant restene av det brannherjede huset på Skagekaien som firmaet **Elektrobrukt** holdt til i. Skagen 40 var et gammelt hus, gjenreist i 1861 etter den store Holmenbrannen i 1860. Det huset som lå her før brannen, var det siste i denne husrekken som gikk med før brannen ble stanset. I eldre tid ble dette huset kalt for **Pontoppidan-huset**, etter eieren Erik **Pontoppidan** Thorsen.. Senere gikk huset over til å hete **Ulstrup-huset** etter **Ulstrups** Dampskipsekspedisjon, som holdt til her. **Sjøhusrekken nord for Skagen 40** og bort til **Victoria Hotel**, markerer den gamle sjølinjen bort til **Holmens** almenning. Herfra gikk «Søylå» over til **Børevigå**, da Holmen var omflytt. Skansekaaien og **Ryfylkekaaien** ble anlagt i midten av 1870-årene, først fra 1898 og fram til 1906 ble Skagenkaaien og indre del av Vågen bygger. Strandkaaien på andre siden av Vågen ble bygget i årene 1912 - 37.

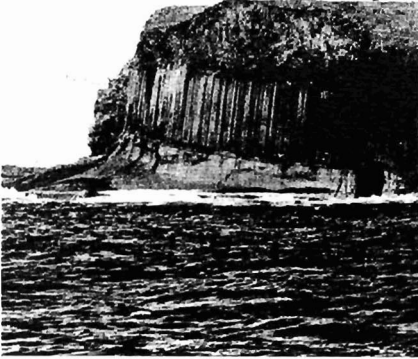

Jan Gjerde

* Tegning: Helge Schelderup,
Fortidsvern nr 1 - 1991

BREV/DEBATT

Staffa - Staff-ey - Stavøy

Bildet overfor viser **sørvestsiden** av nya **Staffa** på Hebridene.

Hebridene, tidligere kalt Sudernyene, var under norsk **herredømme** fra 1093 til 1266, da Magnus **Lagabøter** overdro dem til skottekongen mot en fast årlig avgift av 4000 mark. - Det er slått fast at ca 70% av stedsnavnene på Hebridene har norsk opphav.

Legg merke til stripene, eller **stavene**, på de

bratte **bergskrånningene**. Ifølge skotske **turistbrosjyrer** betyr Staffa **stavøy** (Staff-ey). Sammenlign dette med «stavene» på **Valbergskrånningene**.

Med hilsen
Håkon **Norås**
(**Norås** er tidligere lektor ved Kongsgård)

Håkon **Norås** henviser til «stavene» på **Valberget**. I likhet med **bl.a.** Helle mener han at disse kan være «**staven**» i **Stavangernavnet**. Dette er omdiskutert fordi enkelte mener at **stavene først** fremkom etier **mineringsarbeider** da det ble anlagt vei på vestsiden av **Valberget**. (Se Jens **Zetlitz'** hyllest til **Knud Holm** i **Egenæs-diktet** 1793) I den forbindelse vil jeg gjerne henlede oppmerksomheten mot den antakelig eldste bevarte **avbildning** av **Valberget**, **Aagaards** skisse fra 1716, gjengitt i **bl.a. SMÅ** 1988. Etter min vurdering er «stavene» som markerer **toppen på** berget der det gamle **vakttårnet** sto ikke en **skravering** men en **beskrivelse**. Kanskje viser denne tegningen at **også** **toppen** av **Valberget** hadde stående «**staver**» slik man på **eldre foto** kan se at det også var **lenger nede** på **bergsiden**.

Jan Gjerde

Stavangerhistorie - på frimerker

Av Kåre Mossige

Frimerker kan også fortelle historie - og her har vi funnet frem til merker med tilknytning til Stavanger. Her finner vi personer, begivenheter, byggverk og foreningsjubileer, malerier og skip, - alle med bakgrunn fra byen vår. 19 frimerkeutgaver kan vi presentere, - og vi håper at vi har funnet frem til alle de merker som kan minne oss om byens historie.

20.mai 1944: "Sanct Svithun"s forlis

Det første merket vi finner med tilknytning til byen er D/S "Sanct Svithun"s tragiske forlis under krigen. Skipet er gjengitt på 15+10 øres frimerket i serien "Krigsforlis" som ble gitt ut under okkupasjonen. Merket viser "Sanct Svithun" i brann etter et britisk flyangrep på Stadt den 30/9-1943. 26 passasjerer og 17 av besetningen mistet livet. Frimerkene hadde en tilleggsverdi på 10 øre til inntekt for skadde og omkomnes etterlatte ved senking av norske skip. Merkene ble ugyldige til frankering etter 15. mai 1945. Det Stavangerske Dampskibsselskaps "Sanct Svithun" var på 1376 br.reg.t. og bygd ved Danziger Werft. Skipet var DSD's stolthet og flaggskip da det ble satt inn i hurtigruten på Nord-Norge i 1927. Skipet vakte berettiget oppsikt med sine elegante linjer, flotte interiorer og passasjerbekvemmeligheter, - bl.a. med damesalong med piano og rokesalong med gedigne skinnmøbler.

15.april 1947: "Restauration" og Cleng Peerson

I minneutgaven til Postverkets 300-årsjubileum finner vi emigrantskipet "Restauration" og den norske utvandringens "far", - Cleng Peerson (1728-1865). Cleng Peerson fra Tysvær kom tidlig i kontakt med kvekerne, og som utsending for kvekermenigheten i Stavanger gjorde han undersøkelser i staten New York med tanke på å opprette nybyggersamfunn der. Hans rapport førte til den første utvandringen til Amerika, da sluppen "Restauration" forlot Stavanger havn med 52 utvandrere ombord den 4. juli 1825 og ankom New York den 9. oktober.

9. mai 1949 - Alexander Kiellands 100 årsjubileum

En serie på tre frimerker ble gitt ut i forbindelse med byens store dikter, • Alexander L. Kielland's 100-års-jubileum. Alexander Lange Kielland **tilhørte** Stavangers gamle **handels-patrisiat** og fra dette **miljøet** skrev han sine fleste og beste romaner med en mesterlig og uforlignelig stil., der han **gikk** til angrep på forsumpet byråkrati, på moralsk og religiøst hykleri, og mot løgner i forretningsmoralen. Både Bjørnstjerne Bjørnson og Jonas Lie **søkte** stortinget om diktergasje for Kielland, men det ble avslått både i 1886 og 87. I 1891 ble han **borgermester** i Stavanger, • og **amt-mann** i Molde fra 1902. Kielland **døde** i 1906 og ble begravet i sin **fødeby** Stavanger.

2. februar 1959: - Asbjørn Kloster og avholdsbevegelsen

Ved 100-årsjubileet for Det Norske Totalavholdsselskapsvalgte postverket Asbjørn Kloster (1823-1876) som det naturlige frimerkemotiv ved markeringen. Asbjørn Kloster stiftet i 1859 Norges **første** totalavholdsforening, og startet utgivelsen av dets organ "**Afholdsbladet**" som senere **fikk** navnet "**Menneskevennen**". Hans virksomhet som avholdsagitator kom etterhvert til å omfatte hele landet. **Asbjørn** Kloster var den første som ble hedret med en statue i byen vår. Mange eldre husker vel best Asbjørn Kloster på sin sokkel utenfor Jernbanestasjonen, med **frakkeskjøtene rundt sokkelkanten** som om modellen virkelig satt på sokkelen. Da monumentet ble avduket 1/12-1912 **møtte** hele 10.000 tilskuere. I 1962 ble Kloster-statuen flyttet til sin nå-værende plass på hjørnet av **Madlaveien** - Kannik-gaten.

27. august 1960 - Tankskipet "Dalfonn"

I frimerkeserien **Skipsmotiver** er Sigval Bergesen's T/S "Dalfonn". Rederiet har hatt to tankskip med navnet "Dalfonn", • det første bygd i 1928, • mens skipet på **frimerket** er **Dalfonn** (2), bygd i 1951 ved **Harland & Wolff** i Belfast, Irland. Tankskipet var på 16440 **br.r.t.og** ble solgt i 1966..

26. september 1967: Misjonæren Lars Skrefsrud

Misjonær og **språkforsker**, stifter av Den norske Santalmisjon, Lars Olsen **Skrefsrud**, (1840- 1910) er motiv på frimerke utgitt ved 100-årsjubileet for **Santalmisjonen**. Som ung satt han på Botsfengslet **dømt** for tyveri, men **gjennomgikk** en åndelig **krise** og radikal omvendelse, og **søkte** etter Isslatelsen opptak på Misjonsskolen i Stavanger, men ble **avvist**. Det fortelles at han **fikk** sitt **misjonskall** ved den store steinen ved **Hetlandskirken**. Steinen kalles i dag "**Skrefsrudsteinen**" og bærer hans portrett i bronserelieff og inskripsjon:

"Ved denne steinen **fikk** Lars Olsen **Skrefsrud**, Santalmisjonens grunnlegger, **avgjørende** visshet for sitt kall."

15. august 1974 - Magnus Lagabeters Landslov

I Stavanger Domkirke finner vi den kjente skulpturen av Magnus **Lagabøter** (1238 - 1280) som er gjengitt på frimerke i forbindelse med Magnus **Lagabøters** Landslov. Tilnavnet "**lovforbedreren**" skyldes de store lovarbeider som ble **utført** under ham, der de gamle landslover ble samarbeidet til den første landslov i Norden, og vedtatt på tingene i 1274-1276 for mer enn 700 år siden!

17. april 1975 - Arkitekturvern - Gamle Stavanger

I forbindelse med **Arkitekturvernåret** 1975 ble det gitt ut tre merker i Norge, - med **Nusfjord** i Lofoten, **Røros** med kirken og Stavanger med motiv fra **Øvre Strandgate** i **Gamle Stavanger**, - en flott **honnør** til **alle** som hadde bidradd til **kampen** for å bevare den gamle **trehusbebyggelsen** i byen vår.

4. juli 1975 - Utvandringen til Amerika

Utvandringen til Amerika ble på ny minnet med frimerke, denne gang med portrett av Cleng Peerson, og utdrag av et brev fra en utvandret nordmann. 150-årsminnet, **1825-1975**, viser tilbake til året da **emigrantskipet "Restauration"** la ut fra havnen i Stavanger.

8. oktober 1976 - Lars **Hertervigs** "Gamle furutrær"

- "Det finnes et bilde han har malt som er **forunderlig** vakkert, spennende, ja mystisk. "Det er som det skjuler en hemmelighet" **-skriver** Lars Hertervig-spesialisten Holger Koefoed om "Gamle **furutrær**" - malt i 1865.

- "Da **Hertervig** malte dette bildet var det mange som allerede hadde glemt at han var kunstner. Nettopp derfor **søkte** han de ensomme gjenglemte **skogspartier**.

Han var fascinert av **gamle** trær, - han kjente seg igjen på slike steder, og trærne ble en slags selvportretter.

Og trærne lever fremdeles, - i et maleri som menneskene i dag, nesten 100 år etter **Hertervigs død**, synes er fabelaktig og fantasieggende. Og i denne nesten **døende** skogen har han plassert to små mennesker, - på vei innover i skogen bak en krokvokst furu. Med forstorrelsesglass kan du se dem, til venstre på vei inn i skogen. Ville han **fortelle** at menneskene blir små i forhold til den mektige natur som omgir oss." **spør** Holger Koefoed. Ta en tur til Rogaland Kunstmuseum i **Mosvannsparken**, - der henger "Gamle Furutrær" i all sin mystiske **skjønnhet**.

22. juni 1977 - DIS "Kong Haakon" på havnen I serien "Norsk kystfart" finner vi Stavangerske's D/S "Kong Haakon" for **full** damp ut fra Stavanger havn. "Kong Haakon" ble satt inn i **hurtigruten** på Nord-Norge i 1919. Men skipet på 874 tn. bygd i 1904, ble for lite og hadde heller ikke den moderne komfort som en passasjer- og **turistrute** krevde, og ble avløst av DIS "Sanct Svithun".

På frimerket ser vi "Kong Haakon" med Victoria **Hotel** og **sjøhusrekken** langs Skagen fra **hjørnet** av **Øvre Holmegate**. Helt til **høyre** Skagen 40, **sjøhuset** som ble brannherjet

og nå er jevnet med jorden. Bygningen, som ble kalt "**Pondoppidan-huset**", ble også **flammenes** rov ved **bybrannen** i 1860. Det ble **gjernereist** i 1861.

5. oktober 1979. Statfjord A-plattformen Vår sterke tilknytning til oljeindustrien og Statoil **gjør** at vi lar **Statfjord-A** plattformen **gå** inn i vår historie om frimerker knyttet til Stavanger.

Statfjord-A **plattformen** er gjengitt på 10-kronermerket i serien "Norsk **ingeniørkunst**".

26. februar 1981 - Stavanger Domkirke

Stavanger Domkirke er gjengitt på et **rødt bruksmerke** til kr. 1,50 og det betyr at det nok har prydet utallige **innenlandsbrev** under 20 gram i årene etter 1981.

Merket er **gitt** ut i en **bruksmerkeserie** "Norske byggverk"

9. oktober 1981 - Kitty Kiellands Torvmyr på Jæren

Kitty Kielland's vakre malen "Torvmyr på Jæren" er Stavangers andre bidrag i serien "Norsk malerkunst".

32 år etter at Alexander Kielland **fik** "sitt frimerke", ble altså dikterens **søster**, - Kitty (Christine) Lange Kielland, (1843-1914) æ t med frimerke for sin **kunst**.

Kitty Kielland regnes for den **første** norske kvinnelige landskapsmaler. Og nettopp Jærlandskapen med torvmyrer ble et av hennes kjæreste motiver. Det første "Torvmyr" kom i 1880, - vårt motiv er "Torvmyr på Jæren - 1882", og henger i Nasjonalgalleriet.

3. april 1987 - De rede sjøhus

De såkalte "Europamerkene" i 1987 hadde "Arkitektur" som tema, og som eksempel på god tre-arkitektur **valgte postvesenet** de rehabiliterte "Røde sjøhus" i N.Holmegt.

25. august 1987 - Komponisten Fartein Valen .

Komponisten **Fartein** Valen var **født** i Stavanger i 1887 og 100-årsjubileet for komponisten ble markert med to frimerker . Han vakte oppmerksomhet med kammermusikk i en etter hvert meget fri tonal stil. Han skrev **bl.a.** 4 symfonier og av **orkesterverkene** er vel "Kirkegården ved havet" fra 1933/34 det mest spilte. På **kr.4,50** merket er gjengitt komponistens portrett

20. februar 1989 - VM i terrengløp 19/3

Verdensmesterskapet i **terrengløp** ble tildelt Stavanger i 1989. Arrangementet gikk av stabelen på Golfbanen på Madla **søndag** 19. mars med **Frøidrettskretsen** som **teknisk arrangør**. Det ble et vellykket arrangement i strålende vær. Rundt 10.000-15.000 tilskuere kranset **løypetraseen** ved golfbanen

21. april 1992 - Oppdagelsen av Amerika

Tema for Europamerkene dette året var "Oppdagelsen av Amerika". De fleste land **valgte** sikkert Columbus som sitt **frimerkmotiv**, men slik **historieforfalskning** passet ikke oss, -med Leiv **Eiriksson** Vinland! Det norske motiwalg ble "storeslem" for Stavanger: - med to merker :: "**Restauration**" som kom fra Stavanger med 52 emigranter til **New York** i 1825. og Den Norske **Amerikalinjes flaggskip** "Stavanger-ord" på det andre merket! Emigrantskuta "Restauration" vises for fulle seil over Atlanteren, og **D/S "Stavangerfjord"** for full damp i New York med skyskraperne # Manhattan som bakgrunn.

I perioden 1825 til 1925 utvandret **rundt 800.000**

personer fra Norge til Amerika. Det **betyr** at nær sagt **alle** i Norge kjente eller var i familie med noen som **dro "over there"**. Forbindelsen mellom de som **dro** og de som ble igjen, ble opprettholdt av amerikabåtene! Med disse kom "amerikabesøkene", "**amerikapakkene**" og "amerikabrevene"

"Stavangerfjord" krysset Atlanteren fra 1918 **från** til 1963. Tusenvis av **Stavangere** minnes nok **amerikabåtens** anløp, - der spesielt "**julebåten**" var den store begivenheten. I løpet av disse 45 årene fraktet "Stavangerfjord" rundt 800.000 passasjerer! Kaien på **Straen** ble **påbegynt** i 1913. Foranledningen var at Den norske **Amerikalinjes passasjerskip "Kristianiafjord"**, "Bergensfjord" og **flaggskipet "Stavangerfjord"** skulle anløpe byen vår. Fagfolk påpekte at dybdeforholdene utenfor Skansen var **utilfredsstillende** for disse **dyptstikkende Atlanterhavsdampere**. Skulle virkelig rederiets flaggskip gå forbi "hjembyen"! Skulle emigranter og **norskamerikanere** **værenødt** til å reise til Bergen for å **gå ombord** i Amerikalinjen! En umulig tanke for de som hadde ivret for Stavanger som anløpssted., - og **Bystyret** foretok en **hastebevilgning** på en halv million kroner til kaianlegget på Straen. Anlegget ble fullført i 1920 og fortsettelsen ut til **Sandvigå** kom ikke før etter den 2. Verdenskrig. Det viste **segat** dybdeforholdene utenfor Skansen var bedre enn man hadde trodd, og "Stavangerfjord" kunne legge til kai der i alle år før 1940. **Først** ut i 1950-årene var det vanlig at **Amerrika-båten** la til ved **Strandkaien**.

Avskjedens sorg og **gjensynets** glede var på en egen måte knyttet til dette vakre skipet, som gikk sin siste **Atlanterhavstur** i 1963 - og som endte sine dager med opphugging i Hongkong.

Noen merknader vedrørende Oscarsgate 18

I Stavangeren N 4 for 1996 hadde jeg en omtale av historien til huset Oscarsgate 18. Her kom jeg blant annet inn på eierforhold og leieforhold i etterkrigstiden som jeg har fått noen merknader til og som jeg gjerne formidler videre.

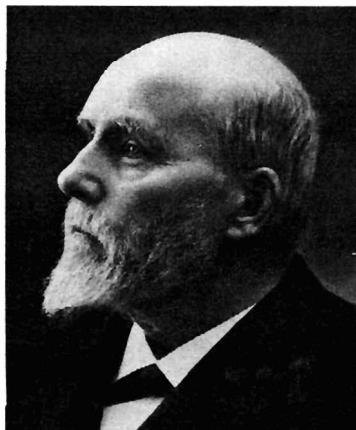
I tiden før **forfallet** satte inn, og før huset ble tatt i bruk som skole og til **formål** for teatret, tjente det i en periode som et vanlig utleiehus. Vi taler her om 1940-årene og litt inn på 1950-tallet. Selv om man i Stavanger aldri **fikk** store bydeler med leiegårder, slik som i Oslo, Bergen og Trondheim, var det likevel mange som bodde til leie. Store deler av det som idag kalles for «**trehusbyen**» bestod av horisontalt delte tomannsboliger, hvor huseieren leide ut den ene leiligheten.

Omkring 1940 leide familien Torkelsen en leilighet i første etasje av Magne Eriksen (Strong A/S). Her bodde også familien Einar og Ruth **Norheim**. Einar **Norheim** kom på Grini under **krigen**. I annen etasje bodde familien Thorsen, **husfaren** var politi i Stavanger. I annen etasje bodde også familien Holte, som drev **rørleggerfirma** på Madla. Etter 1954 bodde restaurantsjef på **Hotel Atlantic**, **Berntsen**, i huset.

Så noen få ord om min bestefar, **Bernhard K. Aarre**, som arbeidet i Oscarsgate

18 da Henrik Eide drev Stavanger **Mineralvannfabrikk** her **fra** 1905. Aarre kom til Stavanger **omkring** 1901/02 der han begynte som brustapper da fabrikk holdt til i Øvre **Holmegate** 5. Henrik Eide og hans kone Sofie var omgangsvenner med Alexander L. og Beate Kielland. **Eides** datter, som passet kontoret, døde i 1902. Etter det ble Bernhard trukket sterkere inn i selve **driften**. Bernhard K. Aarre ble gift i 1903 med **Dorthea Gaard fra** Sør-Talgje på **Firnøy**. Omkring 1906 startet Bernhard **eie**ndomshandel med assistanse av eiendomsmegler N.A. Berthelsen. Dette drev han på med opp til ca 1930. Han ble hos Stavanger Mineralvannfabrikk til denne ble **avviklet** i 1918 og i 1926 **kjøpte** han Vestlandske Mineralvannfabrikk. Denne drev han til 1932 da helsen begynte å **svikte**. Han levde til 1937.

Thorleif K. Aarre

Brusfabrikant Henrik Eide